

Спокуса трансгресією: адикція як чинник самоподолання

Сергій Аршинов

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Адикція – феномен, який зазвичай розглядається у клінічному чи психологічному контексті й має негативну конотацію. Однак філософський підхід дозволяє проаналізувати це явище під іншим кутом, зазирнути в можливі мотиви людини, які свідомо чи підсвідомо штовхають її до залежності, розглянути адикцію як інструмент, що сприяє еволюції внутрішнього світу індивіда.

Таке твердження може видатися парадоксальним, але в працях філософів різних часів (Ф. Ніцше, Е. Фромма, Ж. Батай) знаходимо припущення про те, що страждання є невід'ємним аспектом внутрішнього розвитку людини. Тож зазначимо, що адикція, яка так чи інакше корелює зі стражданням, може бути тим самим станом, потяг до якого зумовлений не лише зрозумілим бажанням ескапізму.

У книзі «Анатомія людської деструктивності» Е. Фромм вказує на те, що пристрасті слід розглядати у зв'язку з їхньою функцією в процесі життя цілісного організму. Інтенсивність пристрастей є віддзеркаленням не специфічних фізіологічних потреб, а потреби цілісного організму жити та розвиватися як у тілесному, так і в духовному сенсі. Мислитель акцентує увагу на концепті цілісності людини, підкреслюючи, що раціональність або ірраціональність пристрастей може бути визначена лише емпірично (Fromm, 1973).

Очевидно, що адикція формується через пристрасть, жагу або прагнення до певного стану. Проте, аналізуючи думки Е. Фромма, можна припустити, що залежність слід розглядати як стан, вплив якого оцінюється лише емпірично і в контексті цілісної системи, якою є особистість.

Якщо співставити ідеї Е. Фромма про те, що людина, потребуючи драматизму життя і не віднаходячи задоволення на вищому рівні своїх досягнень, сама створює драму руйнування (Fromm, 1973), з закликами Ф. Ніцше до самоподолання («*selbstüberwindung*») (Ніцше, 2022), то можна припустити, що фроммівська «драма руйнування» співвідноситься з адикцією, а ніцшеанське «самоподолання» – із потребою людини змінюватися, долаючи внутрішні обмеження.

Залежність, репрезентуючи своєрідне «ходіння по лезу», дійсно є надзвичайно небезпечним інструментом саморуйнування, спробою подолати або хоча б послабити відразу до буття. Водночас адикція може бути тим чинником, що сприятиме виходу суб'єкта за межі буденної психічної «норми».

У цьому контексті релевантним видається звернення до концепту «трансгресії», дослідженому у працях Ж. Батай (Батай, 2024). Філософ приділяв увагу таким станам психічного буття людини, що дозволяють отримати досвід за межами буденності, аналізував порушення табу та заборон та їх вплив на подальший трансгресивний прорив, особливо в контексті сакрального та еротичного. До прикладу, сакральне саме по собі є трансгресивним, оскільки воно руйнує межі між людським і божественним, життям і смертю, порядком та хаосом, пропонує людині переживання досвіду, який неможливо досягнути у повсякденній реальності (Батай, 2024). Це переживання часто супроводжується страхом, трепетом та екстатичним задоволенням, що і засвідчує трансгресивний прорив.

Отже, якщо брати до уваги контекст залежності в загальному розумінні, то адикція і є тим порушенням табу, виходом за межі соціальних норм, на якому наголошував Батай. І власне вона здатна стати не лише руйнівною (в сенсі знищення особистості) силою, але й має потенціал слугувати важливою відправною точкою, поштовхом до охоплення буття ще більшою мірою, аніж в стані тихого плину існування.

Бібліографія:

Ніцше, Ф. (2022). *Так казав Заратустра. Жадання влади.*

Навчальна книга – Богдан.

Fromm, E. (1973). *The Anatomy of Human Destructiveness*. Holt, Rinehart and Winston.

Батай, Ж. (2024). *Історія Еротизму* (І. Рябчій, Пер.). Фоліо.
(Оригінал опубліковано у 1951 р.)

Death in War and Postmemory: The Liminality of Memory and the Experience of Loss

Юлія Вацик

Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН

The war is still ongoing, but eventually it will end. And the memory of it will live on too – not only among living witnesses but also among their descendants in the form of postmemory. The author of the term Marianne Hirsch (2012), describes this phenomenon as, “...the relationship that the ‘generation after’ bears to the personal, collective, and cultural trauma of those who came before – to experiences they ‘remember’ only by means of the stories, images, and behaviors among which they grew up” (Hirsch, 2012, p. 5).

The liminality of the phenomenon of post-memory lies in its status, which exists on the border between personal experiences and historical construction of narratives, because postmemory manifests itself not only in family stories, but also in cultural narratives, memorial practices and, ultimately, in national identity. During the Russo-Ukrainian war, Russia not only attempts to change the political map but also seeks to reshape the memory of the past, presenting its own narrative as the truth. This reinforces the fact more than ever that the memory of tragic historical events can serve as a battleground for ideological struggles and as a tool of soft power propaganda. Nelly Bekus (2022) describes the phenomenon in which memory becomes a battlefield, stating, “The Russian aggression in Ukraine has taken the idea of ‘memory war’ from a symbolic field where the